

WIGEN JEREMIAN
KRAKÓW

SPOTKANIA ARAMA SARKISJANA W KALININGRADZIE, WARSZAWIE (Z LECEM KACZYŃSKIM) I WASZYNGTONIE W 2003 ROKU

Abstrakt: Nieznany epizod z działalności politycznej byłego premiera Armenii, Arama Sarkisjana, w 2003 roku dotyczy jego kontaktów z Lechem Kaczyńskim, wtedy prezydentem Warszawy, a przyszłym prezydentem Polski, i ukazuje w nowym świetle rolę polskiego polityka w polityce na obszarze Kaukazu w kontekście rywalizacji amerykańsko-rosyjskiej jeszcze przed kryzysem gruzińskim w 2008 roku.

Słowa kluczowe: Armenia, relacje międzynarodowe, Aram Sarkisjan, Lech Kaczyński

Nieznany epizod z działalności politycznej Arama Sarkisjana w 2003 roku, dotyczący jego kontaktów z Lechem Kaczyńskim, ukazuje w nowym świetle rolę polskiego polityka, prezydenta Polski w latach 2005-2010, w historii najnowszej Kaukazu jeszcze przed kryzysem gruzińskim z 2008 roku. Choć szczegółowy przebieg wypadków, w tym treść rozmowy między oboma mężami stanu, nie mogą być jeszcze w pełni ujawnione, sam fakt tych konsultacji wart jest odnotowania. Wynika z niego, że Lech Kaczyński cieszył się już w tym czasie autorytetem wśród wysokich urzędników amerykańskiego Departamentu Stanu jako ekspert w zakresie problemów politycznych obszaru posowieckiego i uczestniczył w konsultacjach z tamtejszymi politykami, dążącymi do uzyskania rzeczywistej suwerenności swych państw od Rosji. A to ostatnie oznacza, że rozdrażnienie Moskwy względem jego osoby narastało już od tamtego czasu, nie zrodziło się tylko w związku z jego działaniami w Gruzji, było znacznie głębsze.

Notatka na ten temat powstała na podstawie przekazu z wiarygodnego źródła w Erywaniu.

Aram Zaweni Sarkisjan (ang.: Aram Zaveni Sargsyan, arm.: Արամ Չավենի Տարգսյան), urodzony w 1961 roku polityk niepodległej Armenii, w chwili spotkania z Lechem Kaczyńskim miał już spore doświadczenie polityczne i kontakty międzynarodowe. Jego starszy brat, Wazgen Sarkisjan (1959-1999), charyzmatyczny przywódca wojskowy w wojnie o Arcach (Górski Karabach) z Azerbejdżanem, był ministrem obrony Armenii (pierwszym, w 1992 roku, i ponownie w latach 1995-1999) oraz jej premierem od czerwca do października 1999 roku, kiedy podczas ataku terrorystycznego na parlament został zastrzelony wraz z kilkoma innymi liderami Armenii. Zleceniodawców mordu widziano w Moskwie. Zaraz po tragicznej śmierci brata Aram Sarkisjan zastąpił go na urzędzie premiera (3 listopada 1999-2 maja 2000). W 2001 roku wraz z Albertem Bazejanem¹, Wagharszakiem Harutiunianem², Arym Ketikjanem³ i innymi założył Partię Hanrapetutiu (Republika, Հանրապետությունը կուսակցությունը), która przyjęła orientację proeuropejską. Podczas wyborów w maju 2003 roku wszedł do parlamentu Armenii. W momencie podróży do Warszawy pozostawał w opozycji. Był potem dwukrotnie wybierany do parlamentu (2012, 2017). Obecnie jest liderem najbardziej popieranej partii prozachodniej, pozostającej poza parlamentem. Tragiczny epizod osobistych losów braci Wazgena i Arama Sarkisjanów, śmierć pierwszego z nich w zamachu przypisywanym Rosji i kontynuowanie jego dziedzictwa politycznego przez drugiego, przypominają losy Lecha i Jarosława Kaczyńskich, związane z katastrofą smoleńską.

Opisane dalej wydarzenia były rezultatem silnych napięć w Armenii, bacznie obserwowanych przez Rosję i Stany Zjednoczone. Wybory prezydenckie w 2003 roku (luty-marzec) nie przyniosły w pierwszej turze rozstrzygnięcia, w drugiej zaś urzędujący prezydent Robert Koczarian pokonał Stepana Demircziana. Zarówno opozycja, jak i obserwatorzy zagraniczni negowali jednak prawdziwość oficjalnych wyników. Sąd Konstytucyjny w kwietniu 2003 roku podtrzymał ważność wyborów, jednocześnie zalecając przeprowadzenie referendum w ciągu roku w celu potwierdzenia ich wyniku.

Niedługo po wyroku Sądu Konstytucyjnego Aram Sarkisjan razem z Smbatem Ajwazianem⁴ znalazł się w Kaliningradzie, gdzie spotkał się z ówczesnym

¹ Albert Bazejan (Bazeyan) – uczestnik pierwszej wojny o Arcach (Górski Karabach), parlamentarzysta ormiański, burmistrz Erywania w latach 1999-2001.

² Wagharszak Harutiunian (Vagharshak Harutyunyan) – oficer najpierw w armii sowieckiej, następnie w wojsku Republiki Armenii, minister obrony w latach 1999-2000, po okresie opozycji powrócił do stanowisk i był powtórnie ministrem obrony w latach 2021-2022, a obecnie (od stycznia 2022) jest ambasadorem Republiki Armenii w Rosji.

³ Ara Ketikjan (Ketikyan) – parlamentarzysta ormiański.

⁴ Smbat Ajwazjan (Ayvazyan, 1959-2014) – ekonomista, weteran walk o Arcach, parlamentarzysta, minister zamówień publicznych w latach 1999-2000, ponownie wybrany

doradcą Putina, Modestem Kolerowem⁵. Rosyjski ideolog i analityk chciał podczas tej rozmowy zwerbować Sarkisjana do współpracy z Rosją. Namawiał go, aby „nie szedł na kolorową rewolucję”. W imieniu Putina zapewniał, że po wygaśnięciu kadencji prezydenckiej Koczariana⁶ Rosja wesprze go jako kandydata na kolejnego prezydenta. Aram Sarkisjan odmówił. Rozmowy były bardzo trudne. Rosjanie występowali w czteroosobowym zespole. Był w jego składzie ormiański pułkownik o nazwisku Hajrapetow⁷. Rozgrywali sprawę profesjonalnie, próbowali nawet szantażować swych rozmówców.

Podczas pobytu w Kaliningradzie Sarkisjan skontaktował się z Waszyngtonem, rozmawiał z wysokiej rangi urzędnikiem Departamentu Stanu, Matthew Bryzą⁸. Amerykański rozmówca poprosił o chwilę czasu, a następnego dnia zaproponował Aramowi Sarkisjanowi wyjazd z Kaliningradu do Polski. Wieczorną porą po obu polityków partii Hanrapetutium przyjechał samochód, który przywiózł ich do Polski przez pograniczne lasy.

Sarkisjan znalazł się w Warszawie, aby m.in. spotkać się z Lechem Kaczyńskim, który wtedy w swym życiorysie politycznym miał za sobą działalność

w 2003 roku do parlamentu, członek przywództwa partii Hanrapetutium, pozostawał w opozycji i był przetrzymywany w areszcie, zmarł w Paryżu.

⁵ Modest Kolerow – rosyjski historyk i analityk polityczny, od 2002 roku redaktor naczelny Agencji Informacyjnej Regnum; zwolennik odbudowy imperium rosyjskiego, odzyskania przez Rosję wpływów na obszarze dawnego Związku Sowieckiego; w swych publikacjach definiował Unię Europejską i NATO jako wrogów wewnętrznych i zewnętrznych Rosji oraz inspiratorów antyrosyjskich wystąpień w Gruzji i na Ukrainie; często wypowiada się też w sprawach polskich.

⁶ Robert Sedraki Koczarian (orm. Ռոբերտ Սեդրակի Կոչարյան) – w latach 1994-1996 prezydent Arcachu (Górskiego Karabachu), w latach 1996-1997 premier Armenii; w latach 1998-2008 prezydent Republiki Armenii.

⁷ Grigori Hajrapetow (Hayrapetov, 1967-2022), nazywany „profesjonalnym czekistą”, był oficerem Narodowej Służby Bezpieczeństwa Republiki Armenii i szefem Państwowej Służby Bezpieczeństwa aż do 2019 roku, kiedy to został odwołany w stopniu generała majora.

⁸ Matthew James Bryza – od 1988 roku pracownik dyplomacji Stanów Zjednoczonych, swą karierę rozpoczął w placówkach dyplomatycznych w Poznaniu i Warszawie, a następnie kontynuował ją w Moskwie. Od 1997 roku zajmował się w Departamencie Stanu sprawami Kaukazu i Azji Środkowej. Od lipca 1998 roku pełnił funkcję zastępcy specjalnego doradcy prezydenta i sekretarza stanu ds. dyplomacji energetycznej basenu Morza Kaspijskiego. W kwietniu 2001 roku wszedł w skład Rady Bezpieczeństwa Narodowego Stanów Zjednoczonych jako dyrektor ds. Europy i Eurazji. Odpowiadał za koordynację polityki wobec Turcji, Grecji, Cypru, Kaukazu, Azji Środkowej i energetyki kaspijskiej. W czerwcu 2005 roku objął funkcję zastępcy podsekretarza stanu ds. europejskich i euroazjatyckich. Odpowiadał za nadzór polityczny i zarządzanie stosunkami z krajami Kaukazu i Europy Południowej, w tym za działania na rzecz pokojowych rozstrzygnięć konfliktów w Arcachu, Abchazji i Osetii Południowej. Jako współpracownik grupy mińskiej w dobie negocjacji nad statusem Arcachu spotkał się z krytyką lobby ormiańskiego w USA. Krytyka ta narastała po tym, jak otrzymał prezydencką nominację na ambasadora w Azerbejdżanie w 2010 roku. Po zaledwie roku został z tego stanowiska odwołany i przeszedł do pracy w przemyśle naftowym Turcji i Azerbejdżanu.

opozycyjną w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, pracę w Senacie i Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej, prezesurę Najwyższej Izby Kontroli i sprawowanie urzędów ministra sprawiedliwości, a aktualnie był prezydentem Warszawy i jednym z przywódców partii Prawo i Sprawiedliwość. Rozmowa, która odbyła się na prośbę Departamentu Stanu USA, dotyczyła poparcia Zachodu dla proeuropejskich ugrupowań w Armenii. Aram Sarkisjan wbrew ostrzeżeniom rosyjskim planował zorganizowanie w kwietniu 2004 roku demonstracji wymierzonych przeciw promoskiewskiej ekipie rządzącej w Erywanii. Właśnie wtedy miał minąć termin wyznaczony przez Trybunał Konstytucyjny i nie spodziewano się, aby prezydent Koczarian ustąpił. Rozmowa trwała około półtorej godziny i dotyczyła wyłącznie sytuacji w Armenii i poparcia dla ewentualnej rewolucji.

Po pobycie w Warszawie Sarkisjan pojechał do Waszyngtonu i jesienią tegoż roku przeprowadził konsultacje z Matthew Bryzą w Departamencie Stanu.

Dnia 9 kwietnia 2004 roku rozpoczęła się całodobowa manifestacja na placu Wolności w Erywanii. Opozycja dała rządowi trzy dni na ogłoszenie referendum, co było zgodne z decyzją Trybunału Konstytucyjnego o odwołaniu się do wyborców. Rząd nie zgodził się, więc 12 kwietnia manifestanci poszli pod pałac prezydencki, aby obalić Koczarian. W nocy zostali zaatakowani przez wojska wewnętrzne przy użyciu specjalistycznego sprzętu, amatek wodnych, plastikowych materiałów wybuchowych i dźwiękowych. Atak rozproszył ludzi. Oddziały wojskowe weszły też do biura partii Hanrapetutiun, zniszczyły archiwum i rozbiły komputery. Aram Sarkisjan został oskarżony o zamach stanu i zagrożony karą 15 lat więzienia. W wyniku telefonu sekretarza stanu USA do prezydenta Koczarian nie został jednak zatrzymany, natomiast 520 osób z jego partii aresztowano na trzy miesiące.

Vigen Yeremyan, *Aram Sargsyan's meetings in Kaliningrad, Warsaw (with Lech Kaczynski) and Washington in 2003*

Abstract: An unknown episode in the political activities of former Armenian Prime Minister Aram Sargsyan in 2003 concerns his contacts with Lech Kaczynski, then president of Warsaw and future president of Poland, and shows in a new light the role of the Polish politician in Caucasus politics and the US-Russian rivalry even before the 2008 Georgian crisis.

Keywords: Armenia, international relations, Aram Sargsyan, Lech Kaczynski

Վիգեն Երեմյան, *Արամ Սարգսյանի հանդիպումները Կալինինգրադում, Վարշավայում (Լեխ Կաչինսկու հետ) և Վաշինգտոնում 2003 թվականին*

Համառոտագիր. Հայաստանի նախկին վարչապետ Արամ Սարգսյանի 2003 թվականի գոր-ունելության անհայտ դրվագներից մեկը վերաբերում

Է Լեիս Կաչինսկու հետ կոնտակտներին, որը այդ ժամանակ Վարշավայի քաղաքապետի պատոհներ զբաղեցնում, իսկ ապագայւմ ` Լեիաստանի նախագահը: Նոր լույսի ներքո ցույց է տալիս լեի քաղաքական գործչի դերը Կովկասի տարածքի քաղաքականության մեջ և ամերիկա-ռուսական մրցակցության ազգեցությունը նաքան 2008 թվականի վրացական ճգնաժամը:

Քանակի քառեր. Հայաստան, միջազգային հարաբերություններ, Արամ Սարգսյան, Լեիս Կաչինսկի